

Nr 17.

Ankom till riksdagens kansli den 11 april 1940 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 31 mars 1938 (nr 90) om förfoganderätt för luftskyddets behov.

Genom en den 5 april 1940 dagtecknad proposition, nr 184, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslagit riksdagen antaga följande förslag till

Lag

**angående ändring i vissa delar av lagen den 31 mars 1938 (nr 90)
om förfoganderätt för luftskyddets behov.**

Härigenom förordnas, dels att 1 §, 5 § 1 mom., 6 och 14 §§ samt 15 § 1 mom. lagen den 31 mars 1938 om förfoganderätt för luftskyddets behov¹⁾ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, dels ock att i 3 § samma lag skola upptagas två nya moment, betecknade 3 mom. och 4 mom., av den lydelse nedan sägs:

1 §.

Bestämmelserna i 2 §, 3 § 1—3 mom., 4 § samt 8—15 §§ skola äga tillämpning allenast då luftskyddstillstånd, varom förmäles i 13 § luftskyddslagen, är rådande.

3 §.

3 mom. Tages byggnad i anspråk för att bereda bostad åt den, som vid utrymning för luftskyddsändamål jämlikt 2 § fått sig ålagt eller i vederbörlig ordning blivit av myndighet uppmanad att taga uppehåll utom sin bostad eller bostadsort, är ägare eller innehavare av byggnaden pliktig att tåla de åtgärder med avseende å byggnaden ävensom dess inredning och utrustning, som av länsstyrelsen prövas erforderliga för ändamålet.

4 mom. Där det finnes erforderligt, att åtgärd för att tillgodose behov, som avses i 3 mom., vidtages redan innan byggnaden tages i anspråk, är ägaren eller innehavaren, i den mån Konungen det föreskriver, pliktig att

¹⁾ Senaste lydelse av 5 § 1 mom. se SFS 1939: 294.

tåla åtgärden. Sådan föreskrift må meddelas allenast då riket befinner sig i krig eller krigsfara.

5 §.

1 mom. För åtgärd, som avses i 3 § 1, 3 eller 4 mom. eller 4 § 1 mom., är med nedan i 2 och 3 mom. angivna undantag ägare eller innehavare av egendom, som beröres av åtgärden, berättigad till ersättning av kronan.

För egendom — — — inverkan förhållanden.

Då egendom — — — ersättning därför.

Har åtgärd varom i 3 § 3 eller 4 mom. eller 4 § 1 mom. sägs vidtagits, må, efter vad skäligt finnes, ersättning lämnas för den kostnad ägaren eller innehavaren i följd därav fått vidkännas samt för skada eller avsevärd försämring, som egendomen kan hava lidit.

6 §.

Anspråk på ersättning för åtgärd, som avses i 3 § 1, 3 eller 4 mom. eller 4 § 1 mom., skall, där ej 4 § 2 mom. är tillämpligt, prövas i den ordning, som är stadgad beträffande rekvisition för krigsmaktens behov. Ändå att egendom, som tages i anspråk, är avsedd att tillhandahållas endast vid särskilda tillfällen, må ersättningen bestämmas en gång för alla, dock att inskränkning därigenom icke sker i rätten till ersättning för skada, som ej förutsetts. Angående sätt och tid för ersättningens erläggande skall gälla vad i rekvisitionslagen stadgas om likvid för fulljord rekvisition.

14 §.

Länsstyrelsen må — — — tillkomma länsstyrelsen.

Därest Konungen med stöd av 18 § luftskyddslagen förordnat särskild myndighet att handhava den centrala ledningen av de åtgärder, som förändras av utrymning för luftskyddsändamål, skall nämnda myndighet i stället för länsstyrelsen utöva de i 3 § angivna befogenheterna, såvitt dessa äro för utrymningens verkställande erforderliga å ort, varest uppehåll tages eller är avsett att tagas.

Har i andra stycket avsedd myndighet förordnat särskild person att å ort, som i samma stycke sägs, i egenskap av inkvarteringschef utöva den närmare tillsynen över utrymningen, må myndigheten i den utsträckning som finnes lämplig å inkvarteringschefen överlåta sina befogenheter jämlikt denna lag.

15 §.

1 mom. Är någon missnöjd med beslut, som enligt denna lag meddelats av luftskyddschef, må klagan däröver föras hos länsstyrelsen. Besvär över inkvarteringschefs beslut enligt denna lag må anföras hos den i 14 § andra stycket avsedda myndigheten. Besvär skola hava inkommit inom tjugu dagar från det klaganden erhöi del av beslutet.

Beslut, som enligt denna lag meddelats av länsstyrelse eller annan myndighet, varom förmåles i 2 §, eller av myndighet, som avses i 14 § andra

stycket, må överklagas hos Konungen inom tid, som i allmänhet är bestämd för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för det genom propositionen framlagda lagförslaget, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till propositionen.

Det civila luftskyddets behov av förnödenheter m. m. tillgodoses genom lagen den 31 mars 1938 (nr 90) om förfoganderätt för luftskyddets behov (ändrad genom lag den 22 juni 1939, nr 294). Luftskyddsförfogandelagens huvudbestämmelser skola träda i tillämpning, då luftskyddstillstånd är rådande (1 §). Enligt 13 § luftskyddslagen den 11 juni 1937 äger Konungen, om riket befinner sig i krig eller krigsfara, förordna, att riket eller del därav skall försättas i luftskyddstillstånd. I luftskyddsförfogandelagen stadgas vidare, att Konungen eller, efter Konungens förordnande, länsstyrelse eller annan myndighet äger föreskriva, att invånare å ort, som hotas av anfall från luften, skola taga uppehåll utom sin bostad eller bostadsort, ävensom, i den mån det prövas nödvändigt, bestämma, varest uppehåll skall tagas (2 §). Länsstyrelsen äger, då det prövas nödvändigt för luftskyddsändamål, taga i anspråk markområden, byggnader, utrymmen, transportmedel, utrustningspersedlar, materialier och annan egendom, som tillhör eller innehaves av kommuner eller enskilda. Utrustningspersedlar eller materialier, som någon innehar för beredande av luftskydd åt sig eller sin familj eller hos honom anställda personer eller för skyddande av egendom, vilken av honom innehaves, må dock icke tagas i anspråk i vidare mån än persedlarna eller materialierna finnas vara obehövlige för sådant ändamål (3 § 1 mom.). Markområden, byggnader och utrymmen så ock transportmedel, vilka icke stadigvarande erfordras för luftskyddsändamål, tagas i anspråk med nyttjanderätt. Egendom, som kan antagas bliva förbrukad eller förstörd eller komma att väsentligt minska i värde, tages i anspråk med äganderätt. Annan egendom tages i anspråk med nyttjanderätt, såvida icke länsstyrelsen finner lämpligt eller ägaren påfordrar, att egendomen övertages med äganderätt (3 § 2 mom.).

I länsstyrelsens hand äro jämlikt luftskyddsförfogadelagen lagda jämväl vissa andra av luftskyddshänsyn betingade maktbefogenheter i förhållande till kommuner eller enskilda.

Beträffande vissa av de länsstyrelsen givna befogenheterna — bland andra de i 3 § angivna — gäller, att länsstyrelsen må i den utsträckning, som

finnes lämplig, uppdraga åt luftskyddschef att inom luftskyddsområde utöva desamma (14 §).

Beträffande ersättningen för egendom, som tages i anspråk, innehåller luftskyddsföfogandelagen särskilda regler.

Beslut, som enligt lagen meddelats av luftskyddschef, må överklagas hos länsstyrelsen, och beslut, som enligt samma lag meddelats av länsstyrelse eller annan myndighet, varom förmåles i 2 §, hos Konungen (15 § 1 mom.).

Med luftskyddsföfogandelagens bestämmelser om vilka myndigheter, som äga utöva de i lagen angivna befogenheterna, torde böra jämföras föreskrifterna i luftskyddslagen om luftskyddets organisation. Enligt nämnda lag utövas tillsynen å luftskyddet inom riket av luftskyddsinspektionen. Inom varje län handhar länsstyrelsen ledningen av luftskyddet. Riket indelas i luftskyddsområden. Inom varje sådant område utövas den omedelbara ledningen av luftskyddet av en luftskyddschef.

De föreliggande lagförslagen beröra två särskilda, nämligen *dels* frågan om att till annan myndighet överflytta vissa av de befogenheter, som jämlikt lagen om förfoganderätt för luftskyddets behov tillkomma länsstyrelserna, *dels ock* spörsmålet om vidtagande av inredningsarbeten m. m. å byggnader, som äro tagna eller skola tagas i anspråk för utrymningsändamål.

Beträffande förstnämnda fråga har *föredragande departementschefen, statsrådet Möller*, anfört bland annat följande:

Man torde böra räkna med att vid verkställandet av de planer, som uppgjorts för utrymningen av vissa luftskyddsarter, den förfoganderätt för nämnda ändamål, som närmare regleras i luftskyddsföfogandelagen, kommer att i betydande utsträckning behöva tagas i anspråk för inkvartering av de befolkningsgrupper, vilka beröras av utrymningen. Vidtoges icke någon ändring i luftskyddsföfogandelagen, komme förhållandet att bli det, att särskilda utrymningsmyndigheter såsom sin huvuduppgift hade att planlägga inkvarteringen och vid planernas verkställande svara för de skilda arbetsuppgifter, som sammanhänge med den verkställda befolkningsomflyttningen, därvid den måhända främsta arbetsuppgiften skulle komma att hänföra sig till de bortflyttades bostadsfråga, men att utrymningsmyndigheterna komme att sakna de maktbefogenheter, vilka, i den mån dessa angelägenheter icke ordnades på frivillighetens grund, vore av nöden för fullgörandet av de dem anförtrodda uppgifterna. Vid varje uppkommande fråga om tillämpning av luftskyddsföfogandelagen skulle nämligen under sådana förhållanden länsstyrelses eller luftskyddschefs medverkan behöva sökas.

Att en sådan anordning är ägnad att försena förfoganderättens utövande är uppenbart. Mot anordningen talar därjämte, att länsstyrelserna och luftskyddscheferna helt naturligt komma att i betydligt mindre grad än utrymningsmyndigheterna vara insatta i det praktiska förberedelsearbetet för utrymningen. Länsstyrelsens ställning såsom förmedlande och reglerande organ med avseende å planläggning i fredstid av förfogande inom länet ger länsstyrelsen knappast kännedom annat än i stora drag om inkvarteringsorganisationen i länet. Avgörandet i frågan huruvida nu nämnda anordning ändock bör bibehållas synes mig därför böra uteslutande bero av huruvida de lokala utrymningsmyndigheterna kunna anses vara tillräckligt kvalificerade för att tillerkännas de synnerligen vittgående befogenheter, som

erfordras för utrymningsåtgärdernas genomförande. Av praktiska skäl torde det nämligen icke vara möjligt att låta det centrala organet ensamt utöva ifrågavarande befogenheter.

Jag förordar i anslutning till det sagda, att den befogenhet att för utrymningsändamål taga i anspråk markområden, byggnader etc., som enligt 3 § luftskyddsförfogandelagen tillkommer länsstyrelse, överflyttas å den centrala myndigheten för utrymningsärenden. Tillika föreslår jag — i analogi med förhållandet mellan länsstyrelse och luftskyddschef i fråga om utövandet av förfoganderätt för luftskyddsändamål — att den centrala utrymningsmyndigheten tillerkännes rätt att, då inkvarteringschef förordnats, i den utsträckning den finner lämplig överlåta sina nu nämnda befogenheter å denne.

De ändringar i luftskyddsförfogandelagen, som föranledas av nu nämnda förslag, torde bestå dels i tillägg till 14 §, dels ock i vissa ändringar i 15 § 1 mom.

Rörande frågan om vidtagande av inredningsarbeten m. m. å byggnader, som äro eller skola tagas i anspråk för utrymningsändamål, har *föredragande departementschefen* i anslutning till en inom socialdepartementet upprättad promemoria angående civilbefolkningens bortflyttning vid luftskyddstillstånd yttrat bland annat följande:

Det torde vara lämpligt att i förevarande sammanhang upptaga det av länsstyrelsen i Norrbottens län väckta spörsmålet, såvitt detsamma hänför sig till frågan om möjligheterna att vidtaga ändringsarbeten å byggnader, som tagas i anspråk jämlikt luftskyddsförfogandelagen.

I visst hänseende är i luftskyddsförfogandelagen frågan om skyldighet att tåla åtgärder med avseende å egendom samt dess inredning och utrustning berörd, nämligen i 4 § 1 mom. Skyldigheten gäller dock endast ägare eller innehavare av anläggning, inrättning, fastighet eller annan egendom, för vilken luftskyddsplan uppgjorts eller luftskydd eljest erfordras, och avser blott åtgärder, som provas erforderliga för luftskyddets genomförande.

I 3 § luftskyddsförfogandelagen, som är det tillämpliga lagrummet för ianspråktagandet vid utrymning av byggnader i och för inkvartering, är frågan om vidtagandet av åtgärder, motsvarande de nyss nämnda, däremot icke berörd. Då en byggnad jämlikt nämnda lagrum tages i anspråk med nyttjanderätt, uppkomma icke några andra befogenheter med avseende å byggnaden för den, som tager byggnaden i anspråk, än de, som kunna anses inneslutna i nyttjanderätten. Riktigheten av denna slutsats bestyrkes vid en jämförelse med 4 § allmänna förfogandelagen, som jämväl berör skyldigheten att upplåta byggnad; i nämnda lagrum är nämligen särskilt stadgat, att vederbörande ägare eller innehavare är pliktig tåla eller vidtaga erforderlig ändring eller förflyttning av inredningen eller utrustningen.

Det framhålles i promemorian, att de fastigheter, som avses skola tagas i bruk såsom förläggningar, endast i mindre utsträckning utgöras av förstklassiga pensionat, herrgårdar eller bondgårdar. I regel hade man, säges i promemorian vidare, måst lita till lokaler, som icke vore avsedda för detta ändamål, främst allmänna samlingslokaler av olika slag. Inredning och utrustning torde enligt promemorian i flertalet fall tarva förbättring, exempelvis i avseende å anläggning av sanitära anordningar eller utvidgning av redan befintliga sådana anordningar, förbättring av belysningsanordningar samt inredning eller förbättring av

köksanordningar (spis, vask, skafferi, källare, vattenledning). Därtill komme åtgärder för att göra sommarbostäder eller eljest otillfredsställande lokaler vinterbonade samt förbättring av uppvärmningsanordningar. Liknande inrednings- och utrustningsproblem föreläge även, efter vad erfarenheten visat, beträffande de inkvarteringsutrymmen, vilka stode till buds för den enskilda inkvartering, som ordnades genom samhällets försorg.

— — — Med hänsyn till den synnerliga vikt för utrymningens praktiska genomförande det äger, att de byggnader, som skola tagas i anspråk för inkvartering, verkligen äro tjänliga för sitt ändamål kan man — — — enligt min mening icke nöja sig med att lita till frivilliga medgivanden av byggnadernas ägare eller innehavare. Jag föreslår därför, att i 3 § luftskyddsförfogandelagen upptages ett nytt moment (3 mom.) av innehåll, att om byggnad tagas i anspråk för att bereda bostad åt den, som vid utrymning för luftskyddsändamål fått sig ålagt jämlikt 2 § eller blivit uppmånad av myndighet i vederbörlig ordning att taga uppehåll utom sin bostad eller bostadsort, ägare eller innehavare av byggnaden är pliktig att tåla de åtgärder med avseende å byggnaden ävensom dess inredning och utrustning, som av länsstyrelsen prövas erforderliga för tillgodoseende av ifrågakvarande ändamål. Av mitt förut framställda förslag beträffande 14 § luftskyddsförfogandelagen framgår, att då Konungen förordnat särskild myndighet att handhava den centrala ledningen av utrymningsåtgärderna, denna myndighet samt, i den mån myndigheten det förordnar, inkvarteringschefer få handhava nu ifrågakvarande befogenheter.

Såsom i det föregående nämnts äga bestämmelserna i luftskyddsförfogandelagen tillämpning allenast då luftskyddstillstånd är rådande. Då man torde kunna i många fall räkna med såsom antagligt, att eventuella förordnanden om luftskyddstillstånd och om verkställandet av utrymningsplanerna komma att följa slag i slag, komma alltså i allmänhet nyss omnämnda åtgärder med avseende å byggnader samt dessas inredning och utrustning icke att kunna vidtagas förrän samtidigt med att byggnaderna skola upplätas för inkvartering.

I anslutning till det sagda vill jag föreslå införande i luftskyddsförfogandelagen av en bestämmelse — i form av upptagande av ett 4 mom. i 3 § — av innehåll att där det för att tillgodose behov, som avses i 3 mom., finnes erforderligt, att i nämnda mom. angiven åtgärd vidtages redan innan byggnaden tagas i anspråk, ägaren eller innehavaren är, *i den mån Konungen det föreskriver*, pliktig att tåla åtgärden. Denna bestämmelse skulle alltså gälla oberoende av om luftskyddstillstånd är rådande. Jag vill emellertid föreslå stadgande om att nyssnämnda föreskrift av Konungen får meddelas allenast då riket befinner sig i krig eller krigsfara.

I fråga om ersättning för de åtgärder, som i det föregående varit på tal, torde förfoganderättslagstiftningens ersättningsgrunder böra gälla. Ersättning synes sålunda böra utgå ej blott för kostnad, som ägare eller innehavare genom de vidtagna åtgärderna kan komma att vidkännas utan även för skada eller avsevärd försämring, som egendomen kan hava lidit.

Utskottet.

Vid granskning av nu föreliggande lagförslag har utskottet icke funnit anledning till erinran mot detsamma. Utskottet får därför hemställa,

att förevarande proposition måtte bifallas av riksdagen.

Stockholm den 11 april 1940.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Norman, Hagman, Löfvander, Forslund, Wistrand, Sten* och *Näslund*;

från andra kammaren: fröken *Hesselgren*, herrar *Hage, Olovson* i Västerås, *Pettersson* i Hällbacken, *Hallagård, Molander* och *Sandström* samt fröken *Ebon Andersson*.
